

Lesbrief 'Kim en de Kwallenlikker' een zandverhaal *Wiltink & Wybenga*

VOORAF

Wat is een voorstelling

Er gaat (morgen/klater vandaag) iets bijzonders gebeuren. Iets, wat anders is dan anders. Voor iedereen is het prettig als dat een feestje wordt. Daarom is het goed als kinderen weten wat er van ze verwacht wordt en wat hen te wachten staat. Vertel ze waar het is en hoe je erheen gaat.

Het kijken naar een voorstelling is wat anders dan bijv. TV kijken of een film. Het is goed de leerlingen hier iets over te vertellen.

Wat zijn de verschillen?

Je kijkt en luistert naar een levend mens die jou ook kan zien en horen

Je kunt de verteller daarom niet harder of zachter zetten, of stoppen.

Soms vraagt een verteller je wat, dan kan je gewoon antwoord geven, net als op school. Vraagt de verteller je om mee te doen? Doe dan gerust mee. Maar houd ook weer op als het verhaal verder gaat.

Over vertellen (achtergrond voor de leerkracht)

We gaan luisteren naar een verhaal dat verteld wordt. Vertellen van verhalen is zo oud als de mensheid. Vertellen is iets anders dan voorlezen. Beide is belangrijk voor de beginnende geletterdheid en ontwikkeling van de woordenschat.

Wat is het verschil?

- Een verteller houdt oogcontact met zijn publiek, waar de voorlezer moet schakelen tussen boek en publiek, een verteller kan daardoor makkelijk inspelen op reacties uit het publiek.

- De voorlezer zit met zijn handen en lijf ‘vastgebonden’ aan het boek; de verteller kan handen en lijf inzetten om het verhaal kracht bij te zetten.
- Een ander groot verschil is dat de verteller niet vast zit aan een letterlijke tekst, maar kan inspelen op het moment, op de plek, kan improviseren. Hij kent de verhaallijn, weet welke dingen echt belangrijk zijn en waar hij kan afwijken.

Speciaal voor leerkrachten die met kleuters werken is er een Europees Platform opgericht waar nog veel meer te vinden is over vertellen voor kleuters, interessant als je er meer over wil weten en het na de voorstelling misschien ook af en toe zelf wil doen: Het Sinbad project, met gratis e-cursus: www.storytelling-online.eu/nl

Nancy Wiltink, die de verteller is van *Kim en de Kwallenlikker* werkte mee aan de totstandkoming van deze e-cursus.

Activiteiten vooraf: de inhoud

Als kinderen vooraf al zijn voorbereid op wat ze gaan zien en horen, halen ze meer uit d ervaring. Dat kan je bijvoorbeeld als volgt doen

Vooraf samen ontdekken wat je met zand kunt doen

1. Leg een berg zand op tafel in de kring (of haal een zandtafel) en associeer met de kinderen over zand: waar kennen ze zand van? Op welke plekken heb je veel zand? Hoe spelen ze nu of vroeger met zand? Wat kan je maken met zand? Laat ze ook zand voelen, doorgeven en strooien. Voor kinderen die wat verder van zee wonen, is het fijn als ze (weer) weten wat een duin, het strand, eb en vloed zijn en een paadje van schelpen. Laat eventueel een paar kinderen zand zeven en drogen, dat kan je na de voorstelling gebruiken.

Een monster verzinnen

2. In het verhaal van Kim en de Kwallenlikker gaat het over een jongetje dat met zijn zussen 's avonds naar het strand loopt. De zussen maken hem bang met de Kwallenlikker, een door hen verzonnen monster. Je kunt het dus ook vantevoren hebben over verzonnen monsters hebben: wat voor monsters kan je zelf verzinnen? Misschien is er tijd om ze een monster te laten tekenen. Door al vantevoren over enge monsters te praten en het 'lekker gek' te maken, is het monster in de voorstelling geen verrassing meer. Zeker voor kleinere kleuters is dat fijn. Heb het er ook over hoe je van een zelfverzonnen monster af kunt komen: weggagen, in de prullenbak, etc. enz.

Vooraf tekenen of kijken naar het zandtekenen

3. Op youtube is een kort filmpje te vinden waar je ziet hoe een kleuter met wit zand op een lichtbak tekent: <https://www.youtube.com/watch?v=Uogyu6D353U> (titel: Kleuter experimenteert met de lichtbak). Kijk het zelf en doe het voor in de klas, of kijk er met de kinderen naar. Zelf met ze tekenen kan ook: dan merken ze vast wat het is. Dat kan op een lichtbak, maar op een glad vel zwart papier of glad tafeltje met donkere bovenkant kan het ook.

Vooraf praten over onderwerpen/woorden die in het verhaal terugkomen

- Op reis in de vakantie: wat neem je mee, wat is er anders, wat is er leuk aan en wat is niet leuk?
- Aan zee: wie is er wel eens aan zee geweest? Wat zie je allemaal aan zee en op het strand? (woorden als duin, strand, golven, zwembandjes, zeehond, kwal, zeewier, zeester, vis, haai, etc.)

Tips:

- Kies uit de onderwerpen een onderwerp dat in de klas toch al speelt, maar gebruik het niet om een kind daarna te straffen.
- stel de vragen zo dat er geen goed/fout antwoorden mogelijk zijn. Als een kind niet duidelijk kan vertellen wat hij bedoelt is het goed om door te vragen, maar tevens om open te luisteren.
- Probeer de verhaaltjes boven water te krijgen: waar was het, wie was erbij, wat gebeurde er, hoe liep het af?
- Misschien heeft het kind een wonderlijk antwoord, zoek dan uit wat de associatie is met het onderwerp of de vraag.
- Soms is het goed om een onderwerp toch weer even terug te brengen naar de oorspronkelijke vraag, kleuters kunnen heel makkelijk afdwalen.

OP DE DAG ZELF

Plassen vóór aanvang svp

Laat de kinderen 10 minuten voor aanvang van de voorstelling naar het toilet gaan.

Opstaan tijdens de voorstelling om een plasje te doen, haalt zowel de kinderen als de speler uit de concentratie. De praktijk leert, dat wanneer er één gaat er meer volgen en er onrust ontstaat in de zaal. Probeer dit daarom te vermijden.

Kom op tijd en zorg voor rust in de zaal

Zorg vooral dat iedereen tijdig aanwezig is dwz. dat er tijd is om de jassen en eventueel schoenen uit te doen. Het is handig als de leerkrachten verspreid tussen de kinderen zitten. Meegekomen ouders kunnen achteraan plaats nemen; ook zij zijn publiek en voor hen gelden dus dezelfde regels als voor de kinderen. Is er één kind bij dat echt niet wil/durft? Laat die liever met een ouder of leerkracht de zaal uit gaan. Haal praatgrage kinderen uit elkaar.

Begeleid de leerlingen in groepjes de zaal in. Plaats kleinere kinderen vooraan.

Zet hele bewegelijke kinderen liever achteraan of aan de zijkant, of op schoot bij de leerkracht.

Ga maar lekker zitten

Doe je ogen en oren open en je mond dicht.

Foto's

Het maken van foto's tijdens de voorstelling is geen probleem, als u zonder flits kunt fotograferen. Zorg daarbij dat het de aandacht van de kinderen niet stoort. Zitten er leuke bij? Mail foto's na afloop naar nancy@wiltink.nl

Het einde

Na afloop van de voorstelling klapt publiek om te bedanken. Een bosje bloemen uit de schooltuin vinden we supertof. Hierna verlaten de kinderen de zaal. Zeker bij meerdere scholen/klassen is het goed als de leerkrachten dit in overleg met elkaar doen.

NA AFLOOP

Praten over het verhaal

1. Het is vaak heel goed om als allereerste na de voorstelling gewoon eens de kinderen langs te gaan en te inventariseren wat ze nou eigenlijk gehoord en gezien hebben. Wat ze wel of juist niet leuk vonden aan de voorstelling. Ontdek samen dat iedereen er iets anders in gezien kan hebben. ‘Fout’ bestaat niet: als jij het anders hebt gezien, was het dus anders.
2. Vragen over het verhaal? Soms komen er na het verhaal vragen op waar de rest van de klas ook niet zo 1-2-3 een antwoord op weet, die kunt u verzamelen en toesturen. We sturen altijd een antwoord terug: nancy@wiltink.nl
3. Wat herken je in het verhaal? Er zit van alles in. Bijvoorbeeld:
  - Ergens anders slapen dan thuis. Waar heb je wel eens geslapen? In een tent, zoals Kim? Bij een opa of oma? Bij een vriend? Waar nog meer?: welke herinneringen heb je daaraan?
Laat de kinderen vertellen over geluiden als je ergens anders slaapt; geuren, kleuren, andere dekens of kussens, lievelingsknuffels die mee mogen, andere gewoontes bij het inslapen.
  - Ontdekken wat je met een fantasieverhaal kunt bereiken: de zussen proberen Kim bang te maken met een fantasiemonster, Kim redt de zussen later door ook over het monster te vertellen. Wie vertelt wel eens een verhaaltje dat niet helemaal waar is?
  - Je angst ontcrachten: Kim leert dat datgene waar hij bang voor is in het echt helemaal niet eng is.
  - Grote kinderen en kleine: wanneer ga je doen wat je eigenlijk niet wil, omdat het van de grote moet? Wie heeft dat wel eens meegemaakt? Zussen, of andere grotere kinderen.

Zelf tekenen met zand:

Na de voorstelling willen veel kinderen het zelf ook eens proberen. Maak vooral gebruik van die impuls de volgende tips kunnen helpen. Bereid dit voor: zorg voor droog, gezeefd zand. Dat kan je eventueel kleuters de dag voor de voorstelling al laten doen.

- Ondergrond: glad en donker (dienblad) of een lichttafel
- Gebruik droog, gezeefd fijn zand, bijvoorbeeld wit kanariezand
- Let op, er is een groot verschil tussen met je vinger lijntjes trekken en patronen maken in het zand. Dat kan bijvoorbeeld met een bezempje, met de onderkant van een bekertje, of met je hele hand kan je het zand vormen.
- Normaal is een zandtekening zo weg. Je kunt het met een camera vastleggen en zo zelf een zandverhaal maken van verschillende plaatjes achter elkaar. Maak dan bij voorkeur zwart wit foto's, dan komen contrasten vaak beter tot zijn recht

Andere verwerking

Het verhaal is ook geschikt als opmaat voor:

- Knuffels mee naar school en tekenen (kleuren/structuur/harig/oogjes/oren)
- Verhalentafel maken: landschap met zand en stokjes en ander knutselmateriaal op tafel bouwen en het verhaal na laten vertellen.
- Het verhaal samen ophalen en aanmoedigen het thuis door te vertellen
- Buiten monsters maken met zand en water in de zandbak
- Het weer naspelen in zand: strom, overstromingen, dijk maken
- Zandkasteel maken in de zandbak
- Kamperen in de klas

OVER DE MAKERS

Antwoorden op vragen die we eerder toegestuurd kregen door kinderen van groep 6 die ons zandverhaal 'Het geheim van Kaidara' hadden gezien.

Wat vinden jullie leuk aan samen een verhaal vertellen en tekenen

We vinden het een buitenkansje dat we samen een voorstelling kunnen maken, terwijl we niet meer in hetzelfde dorp wonen. Theater maken is een mooi vervolg op samen spelen. Spelend werken!

Je probeert het samen steeds beter te maken en soms heeft de één een vondst en dan de ander. Zoals die boter-kaas-en -eieren, toen we dat voor het eerst gebruikten als begin kregen we er lol in. Maar toen ik het aan het eind weer kon gebruiken voor de afronding was ik echt gelukkig, dan heb je iets uitgevonden.

Jullie hadden met z'n allen die buffelhoeven uitgevonden, dus je weet hoe fijn dat voelt.

Vertellen met zand is iets nieuws, dus we moeten zelf ontdekken wat het beste werkt.

Dat is spannend en dus leuk. Ik zoek uit wat van het verhaal het beste met woorden verteld kan worden en wat het beste met zand, zowel de bewegingen als de tekening .

Soms mag het zand eerder en soms de tekst.

Het is ook een beetje teken-topsport, ik maak wel dertig tekeningetjes in een voorstelling, maar het moet er makkelijk uitzien.

Ik hoop dat het kinderen weer op ideeën brengt, maar gewoon lekker kijken is ook goed.

Een verteller schildert met woorden en iedereen in het publiek maakt er zijn eigen beelden bij.

In het zandverhaal komen die beelden ook uit het zand tevoorschijn.

Is het verhaal dat jullie vertellen echt gebeurd?

We hebben ontdekt dat vertelde verhalen eigenlijk altijd al bestaan: soms zijn ze echt gebeurd, soms heeft iemand hetzelfde verhaal al eens eerder een beetje hetzelfde verteld. Een verteller - die dus niet tekst helemaal uit zijn hoofd leert - verzint zelf altijd h^oe hij of zij het verhaal verteld. Ga maar na: als je iets hebt meegemaakt doe je dat zelf ook. Je vertelt sommige dingen wel, sommige dingen niet en heel vaak verander je ook iets, of verzin je stukjes die je niet meer precies weet. Vertel roodkapje maar eens na: dikke kans dat van alle kinderen in de klas er niet twee zijn die het precies hetzelfde vertellen.

Wat vindt Nancy leuk aan verhalen vertellen?

Daarmee is eigenlijk ook meteen jullie andere vraag een beetje beantwoord: dat verhalen alsmaar doorgegeven worden en onderweg veranderen: dat vind ik leuk. Om te schatgraven in verhalen. Wat kan een oeroud verhaal uit Afrika betekenen als je het vertelt voor kinderen in Nederland in 2016? Waar gaat het dan allemaal over? Elke keer dat we het vertellen is dat een beetje anders en ik denk dat het ook voor jullie allemaal een beetje anders is. Voor kinderen van groep 8 is het misschien een verhaal over de stap naar de middelbare: alsof je in een gat in de grond springt waar alles anders is en waar je je vrienden van vroeger zomaar kunt kwijtraken. Dood in een verhaal is niet altijd echt dood: het is weg - verdwenen. Voor kinderen van groep 5 gaat het misschien over hebberig zijn: als je spullen te belangrijk vindt, loopt het slecht af. Of het gaat over verhalen, of het gaat over bang zijn dat je zomaar dood kunt gaan, over verdwalen over verschillen tussen vrienden of gewoon: over twee jongens in de woestijn die een spannend avontuur meemaken. Er is niet één goed antwoord, als je het over verhalen hebt. En dat vind ik er zelf zo leuk aan. Het is één lange ontdekkingsreis. Voor mij gaat Kaidara daarover: over de kracht van verhalen. Dat je uit niets - iets kunt maken. betekenis kunt geven en beelden voor je kunt zien. Dat je even naar de woestijn kunt reizen, terwijl je op een stoel zit in Purmerend.

Is tekenen met zand moeilijk, Sylvia?

Tekenen met zand is niet moeilijker dan tekenen met potloden, wel heel anders.

Op de lichtbak is het donker waar zand ligt, dat is net als met potlood op wit papier.

Maar tekenen met zand lijkt ook op beeldhouwen, linoleum snijden of een poppetje knippen.

Je kan een vorm uitsparen door het zand er omheen weg te veegen, zelfs met twee handen tegelijk.

Dat kan ik niet met potlood. Ook kan je in één veeg een prachtig verloop van grijstinten krijgen waar je met een potlood een half uur over zou doen. Maar met zand heb je soms ook een bergje over waar je het niet kunt gebruiken, dat is met potlood nooit. En als ik op een dun laagje meer zand strooi, dan wordt het niet alleen donkerder maar ook licht doordat de korreltjes opzij springen. Soms gebruik ik dat effect om een maan of zon strooiend uit te sparen. Je moet dus blijven opletten wat er gebeurt en dan slim reageren. Daarin lijkt het meer op met verf een vlek maken en daar dan iets in zien.

Ik streef ernaar met mijn armbeweging en bijvoorbeeld een veer de grote lijn zo goed te krijgen dat ik maar weinig hoeft bij te werken. Vrolijk doorgaan als dat niet helemaal lukt is het moeilijkste. Ik vind het soms jammer dat ik een goede tekening niet kan bewaren. Daarom maak ik ook filmpjes, dan heb je een herinnering. Het voordeel is weer dat je geen stapels bijna gelukte tekeningen hebt. Die heb ik namelijk wel met inkt, waterverf en krijt. Het wegvegen voelt eigenlijk nooit vervelend, het heeft iets van eb en vloed. Je hebt steeds weer een nieuwe kans om het beter of anders te doen. Zandtekenen is meer zoals dans en muziek. En vertellen. Je maakt het mee terwijl het ontstaat. Het is ook heel spannend dat bij het zandtekenen iedereen meekijkt, maar ik denk dat de tekening daar beter van wordt omdat de grote lijn al goed moet zijn. Het publiek is belangrijk, wat jullie zagen en hoorden heeft niemand buiten de zaal meegemaakt. De voorstelling bestaat alleen in de herinnering van wie er bij was, net als een mooie zonsopgang.

MEER WETEN

Tegenwoordig is er steeds meer informatie over vertellen te vinden. Er zijn opleidingen, festivals, podia en workshops, een verteltijdschrift en tal van websites vol handige informatie.

Websites over vertellen:

www.verteltheater.nl

www.vertellen.com (stichting vertellen)

www.vertelakademie.nl (opleiding)

www.beleven.org (volksverhalensite)

www.meertensinstituut.nl (historie en onderzoek)

www.deverhalenboot.nl (verteltheater Zwolle; jaarlijks vertelfestival)

www.storytellingfestival.nl

STEL ONS VRAGEN, STUUR ONS FOTO'S, LAAT ONS TERUGKOMEN

Heb je de smaak te pakken? Je kunt ook met de hele school aan de slag. Wiltink en Wybenga maken voorstellingen voor verschillende leeftijden en geven ook workshops zandtekenen en/of vertellen. Informeer naar de mogelijkheden.

Wiltink & Wybenga

Youtube teaser Kaidara (groep 5-8): <https://www.youtube.com/watch?v=UpisobyFHiA>

Facebookpagina zandverhalen: Zandvertellingen Zandtekenaars Sylvia Wybenga

Website van Nancy Wiltink verhalen & vertellen: www.tuinaanzee.nl

Reacties, foto's en vragen via nancy@wiltink.nl, of via het verteltheater. info@verteltheater.nl